

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

Ürün Raporu KURU FASULYE 2022

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
KURU FASULYE
2022**

Hazırlayan

Dr. Zeynep KANAT

zeynep.kanateker@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 359
ISBN: 978-625-8451-54-2

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

Kasım/2022

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı,
06800, Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833
Faks: 0312 287 5458

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen
“2018 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması” na aittir.
(<http://www.tarimormaninsan.com/img/10-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/400/birincilik-odulu-mehmet-yikilmazsoy.jpg>)

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	ii
GRAFİKLER LİSTESİ	iii
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA DURUM	1
2.1. Kuru fasulye ekilen alan.....	1
2.2. Kuru fasulye üretimi.....	2
2.3. Kuru fasulye dış ticareti.....	4
2.3.1. İhracat.....	4
2.3.2. İthalat.....	5
2.4. Kuru fasulye üretici fiyatları.....	6
3. TÜRKİYE’DE DURUM	6
3.1. Kuru fasulye ekim alanları.....	6
3.2. Kuru fasulye üretimi.....	7
3.3. Kuru fasulye tüketimi.....	9
3.4. Kuru fasulye dış ticareti.....	9
3.4.1. İhracat.....	9
3.4.2. İthalat.....	10
3.5. Kuru fasulye fiyatları.....	11
3.6. Kuru fasulye destekleme politikaları.....	12
3.7. Kuru fasulye girdi pariteleri.....	12
4. GENEL DEĞERLENDİRME	13
EK TABLOLAR	15
KAYNAKLAR	22

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)	2
Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton).....	3
Tablo 3. Dünya kuru fasulye verimi.....	3
Tablo 4. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (bin ton).....	4
Tablo 5. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (bin ton).....	5
Tablo 6. Dünyada kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)	6
Tablo 7. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (ha).....	7
Tablo 8. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (ton)	8
Tablo 9. Türkiye kuru fasulye verimi (kg/da)	8
Tablo 10. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi.....	9
Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)	10
Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)	11
Tablo 13. Türkiye kuru fasulye fiyatları (TL/kg).....	12
Tablo 14. Türkiye kuru fasulye destekleri (TL/kg)	12
Tablo 15. Kuru fasulye girdi pariteleri	13
Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)	15
Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)	15
Ek Tablo 3. Dünya kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton).....	16
Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$).....	16
Ek Tablo 5. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalatı (ton).....	17
Ek Tablo 6. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracatı (ton).....	17
Ek Tablo 7. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat değeri (bin \$).....	18
Ek Tablo 8. İllere göre Türkiye kuru fasulye ekim alanı (da).....	18
Ek Tablo 9. İllere göre Türkiye kuru fasulye üretim miktarı (ton)	19
Ek Tablo 10. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton).....	19
Ek Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton).....	20
Ek Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalat değeri (bin \$).....	20
Ek Tablo 13. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracat değeri (bin \$).....	21

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Dünya kuru fasulye ekim alanlarının ülkelere göre dağılımı (%)	2
Grafik 2. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler (%)	3
Grafik 3. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verimi	4
Grafik 4. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler (%)	5
Grafik 5. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)	6
Grafik 6. Türkiye’de kuru fasulye ekimi yapılan önemli iller (2021, %)	7
Grafik 7. Türkiye’de kuru fasulye üretimi yapılan önemli iller (2021, %)	8
Grafik 8. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim.....	9
Grafik 9. Türkiye’nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%)	10
Grafik 10. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%).....	11

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde M.Ö 5000 yılından beri tarımı yapılan yemeklik tane baklagiller insan diyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Kuru fasulye, nohut, mercimek, bakla, bezelye ve börülceyi içine alan yemeklik tane baklagiller; diğer bitkisel ürünlere nazaran yüksek protein, düşük yağ, yüksek oranda vitamin ve mineral içermektedir. En gelişmiş birey olan insan, proteinlerin yapı taşları olan amino asitleri sentezleme yeteneğine sahip değildir. Sekiz amino asidin (isoleucine, leucine, lycine, methionine, threonine, trptophane ve valin) insanların günlük besinleriyle mutlaka karşılanması gerekmekte, bu amino asitlerin günlük eksiklikleri başka günkü fazlalıkla karşılanamamaktadır (Şehirli,1988). Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'sinin, karbohidratların %7'sinin, hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'inin ve karbohidratların %5'inin yemeklik baklagillerden sağlandığı belirtilmektedir (Adak vd. 2010).

Baklagillerin sap ve samanlarındaki protein oranının tahılların iki katına yakın olmasından dolayı hayvan beslenmesinde kaba yem ve kesif yem ihtiyacının karşılanmasında önemli bir yere sahiptir. Baklagiller dünyada ekim alanı ve üretim miktarı açısından tahıllardan sonra gelmektedir. Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu, Çin, Avrupa, ABD ve Kanada gibi üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber baklagiller arasında en fazla üretilen ürün kuru fasulyedir. Dünyada ekim alanları 1980-2000 yılları arasında 25 milyon ha düzeyinde iken; son 12 yılda %42 artış göstererek yaklaşık 36 milyon ha'ya ulaşmıştır. Kuru fasulye Latin Amerika'da ülkelerin geleneksel mutfak kültürlerinde yer almakta, Afrika'da nüfusun yaşamlarını sürdürmek için temel gıda olarak görülmekte, Çin'de ise diğer baklagillere nazaran daha az önemli olmakla birlikte ihracata yönelik üretimi yapılmaktadır.

Türkiye'de ise kuru fasulye geleneksel mutfak kültüründe yer almasının yanında ekonomik olarak da kırsal alanın geçimini sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Baklagil yetiştirilen alanlar içerisinde %11'lik paya sahip olan kuru fasulye, üretim miktarı bakımından nohut ve mercimekten sonra yer almaktadır. Ekim alanları son beş yılda %20 artış göstererek 107.796 ha'ya ulaşmıştır. Üretim miktarı ise son beş yılda %28 oranında artış göstererek 305.000 ton'a ulaşmıştır. Kuru fasulyede üretim miktarında yaşanan artışa, yıllar itibarıyla ekim alanlarının artmasının yanı sıra üretim tekniklerinin gelişmesi ve verimli çeşitlerin üretilmesinin de katkısı büyüktür.

Bu raporda dünya ve Türkiye'de toplam kuru fasulye ekim alanı, üretimi, tüketim, dış ticareti, fiyatlar ve sektörün genel durumuna yer verilerek dünya ve Türkiye'de kuru fasulye piyasasının durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Kuru fasulye ekilen alan

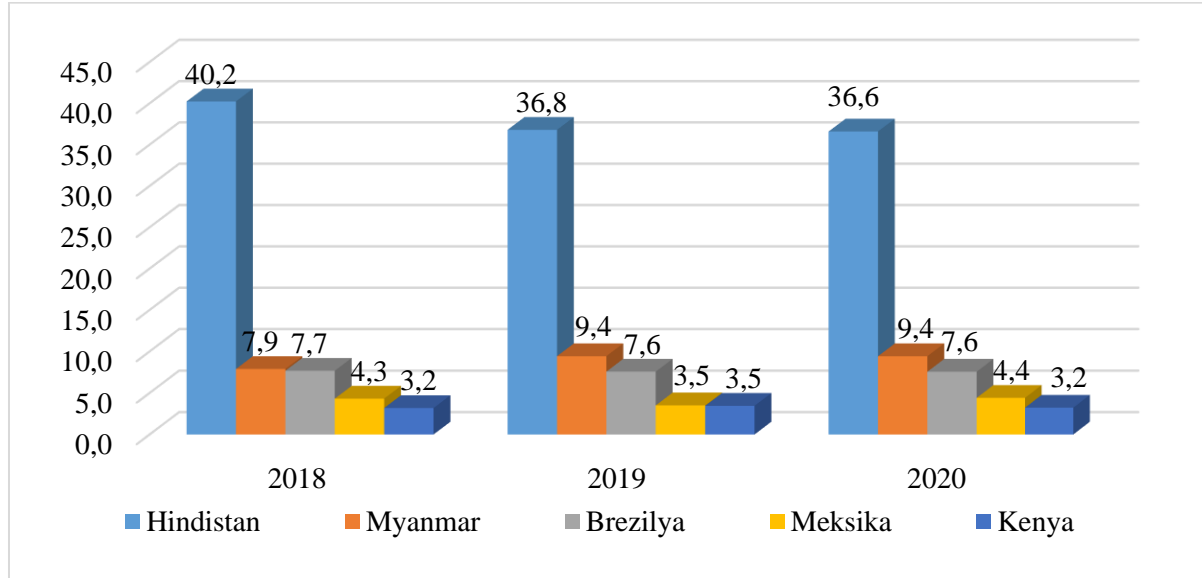
Kuru fasulye dünyada en çok üretimi yapılan baklagil türüdür. Üretimi dünya geneline yayılmış olsa da daha çok Asya ve Amerika kıtasında üretilen kuru fasulye ekim alanları FAO verilerine göre, 2019 yılında 34,4 milyon ha iken %3,2 artarak 2020 yılında 35,5 milyon ha'ya ulaşmıştır (Tablo 1). 2020 yılında dünya kuru fasulye ekim alanlarının %36,6'sını Hindistan, %9,4'ünü Myanmar, %7,6'sını ise Brezilya oluşturmuştur. Türkiye ise ekim alanlarından aldığı %0,3 pay ile 39. sırada yer almaktadır (Grafik 1).

Tablo 1. Dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Hindistan	14.239	15.227	14.877	12.675	13.007
Myanmar	3.294	3.077	2.918	3.248	3.349
Brezilya	2.588	2.801	2.838	2.608	2.687
Meksika	1.576	1.625	1.596	1.207	1.567
Kenya	1.172	1.030	1.177	1.189	1.148
Tanzanya	1.039	1.120	897	894	943
Angola	750	770	812	897	915
Mozambik	342	560	877	940	883
Burundi	588	574	599	973	746
Çin	733	760	763	767	742
Diğer	9.715	10.176	9.627	9.051	9.557
Dünya	36.036	37.720	36.981	34.450	35.544

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 17.08.2022

Grafik 1. Dünya kuru fasulye ekim alanlarının ülkelere göre dağılımı (%)

Kaynak: Tablo 1

2.2. Kuru fasulye üretimi

Kuru fasulye ucuz protein kaynağı olmasından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun beslenme gereksinimlerinin karşılanması, kırsal nüfusun geçiminin sağlanması, özellikle Latin Amerika ülkelerinin geleneksel mutfak kültürlerinde yer alması ve uluslararası ticarete konu olması nedeniyle birçok ülkede üretilmektedir. 2016 yılında 28,3 milyon ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimi son 5 yılda %1,97 oranında artış göstermiştir. 2020 yılında ise, kuru fasulye üretimi 28,8 milyon ton olup ortalama verim 792 kg/ha'dır. Dünya kuru fasulye üretiminde 2020 yılı itibarıyla 5,5 milyon tonluk üretim ile Hindistan ilk sırada yer alırken, yaklaşık 3,1 milyon ton ile Myanmar ikinci, 3 milyon ton ile Brezilya üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Türkiye ise 280 bin tonluk üretim ile 19.sıradadır.

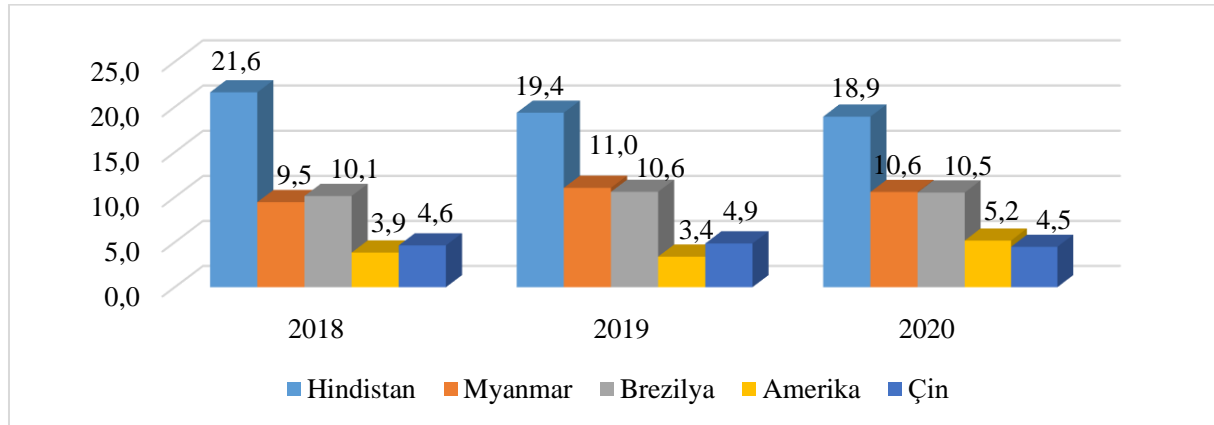
2020 yılında dünyada lider konumunda olan Hindistan, toplam dünya kuru fasulye üretiminin %18,9'unu karşılamaktadır. Son 5 yılda dünya kuru fasulye üretiminde söz sahibi olan ülkelerin Hindistan, Myanmar ve Brezilya olduğu görülmektedir (Grafik 2).

Tablo 2. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Hindistan	5.890	6.340	6.220	5.310	5.460
Myanmar	3.157	2.862	2.721	3.030	3.053
Brezilya	2.621	3.046	2.916	2.908	3.035
Amerika	1.302	1.291	1.108	932	1.495
Çin	1.206	1.334	1.338	1.335	1.294
Tanzanya	1.194	1.428	1.097	1.197	1.268
Meksika	1.089	1.184	1.196	879	1.056
Kenya	728	846	837	747	774
Arjantin	367	414	473	579	634
Uganda	810	1.012	940	627	609
Diğer	9.917	10.708	9.928	9.885	10.162
Dünya	28.281	30.465	28.774	27.429	28.840

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 17.08.2022

Grafik 2. Kuru fasulye üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 2

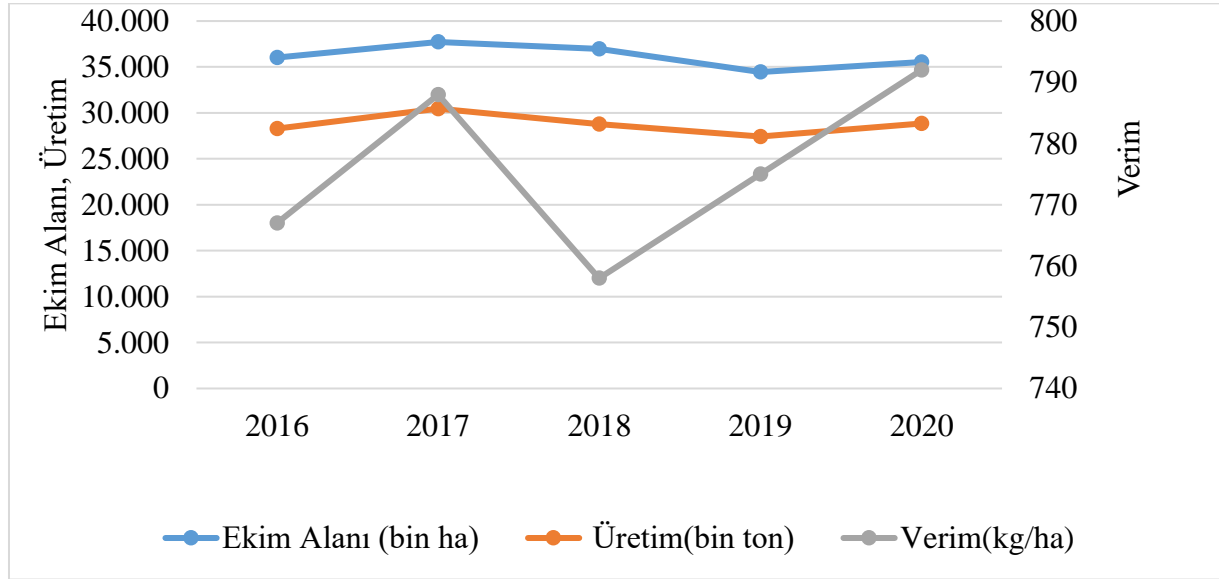
Tablo 3. Dünya kuru fasulye verimi

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020
Verim (kg/ha)	767	788	758	775	792

Kaynak: FAO, 18.08.2022

Dünya kuru fasulye verimi son beş yılda artış eğilimi göstermiş ancak 2018 yılında bir önceki yıla göre %3,8 oranında azalmış ve bununla birlikte ekim alanlarının da %6,7 oranında azalması 2018 yılında kuru fasulye üretiminin %4,7 oranında azalmasına neden olmuştur. Son beş yılda kuru fasulye ekim alanlarında %1,4 oranında daralma yaşanmasına rağmen üretimde %2 oranında artış olmuştur. Bunun nedeni kuru fasulye veriminin 2020 yılında 2016 yılına göre %3,3 oranında artış göstermiş olmasıdır. FAO verilerine göre, 2020 yılında bir önceki yıla göre kuru fasulye verimi %2,2 oranında artmıştır. Verimle birlikte ekim alanlarının da %3,2 oranında artması, üretimi %5,1 oranında artırmıştır (Grafik 3).

Grafik 3. Dünya kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verimi

Kaynak: Tablo 1, 2, 3

2.3. Kuru fasulye dış ticareti

2.3.1. İhracat

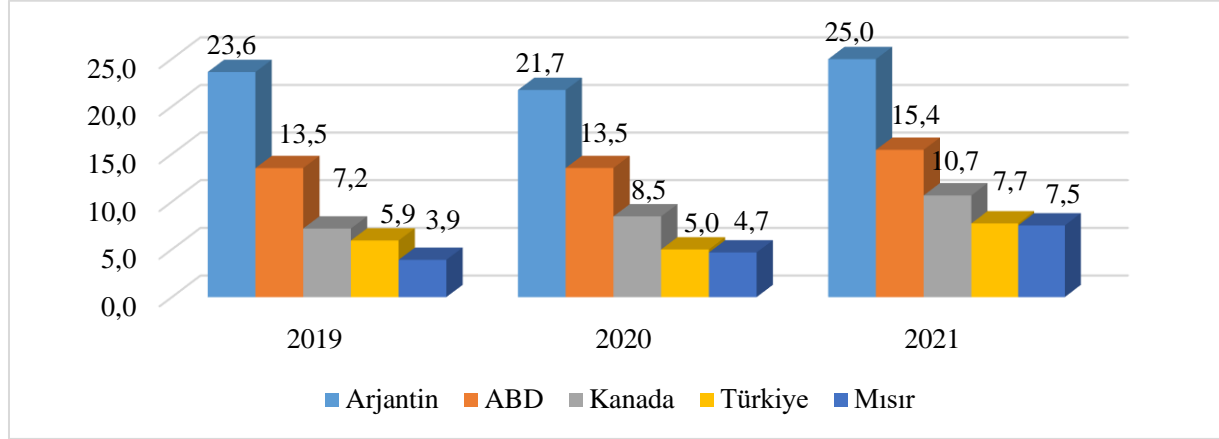
Dünya kuru fasulye ihracatı 2021 yılında 1,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında 1,8 milyon ton olan ihracat 2021 yılında %20,7 oranında azalmıştır. Kuru fasulye ihracatında %25'lik pay ile ilk sırayı Arjantin almaktadır. Arjantin'i ABD (%15,4), Kanada (%10,7) ve Türkiye (%7,7) izlemektedir. 2021 yılında bir önceki yıla göre ihracat artışı en fazla Tanzanya (%253,6) ve Kenya (%155,4)'da yaşanmıştır. Yıllar itibarıyla bakıldığında 2017 yılına oranla kuru fasulye ihracatı en fazla artan ülkelerin Tanzanya (%337,1), Türkiye (%108,9) ve Myanmar (%94,3) olduğu, ihracatı azalan ülkelerin ise Çin (%77,1), Meksika (%67,8) ve Özbekistan (%50,7) olduğu görülmektedir (Ek Tablo 6).

Tablo 4. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Arjantin	337	312	429	379	351
ABD	253	244	246	236	217
Kanada	115	133	130	147	150
Türkiye	52	55	108	87	109
Mısır	85	100	71	81	106
Nikaragua	-	78	74	97	81
Çin	271	207	172	148	62
Brezilya	63	42	46	39	56
Diğer	596	579	540	528	274
Dünya	1.772	1.750	1.816	1.742	1.406

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Grafik 4. Dünya kuru fasulye ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 4

2.3.2. İthalat

Dünya kuru fasulye ithalatı 2021 yılında 1,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında 1,9 milyon ton olan kuru fasulye ithalatı 2021 yılında %13,2 azalmıştır. Kuru fasulye ithalatı yapan ülkeler içerisinde 2021 yılı verilerine göre Meksika 166 bin ton ile ilk sırayı almaktadır. Meksika'yı sırasıyla 148 bin ton ile ABD, 135 bin ton ile İtalya ve 133 bin ton ile Hindistan izlemektedir.

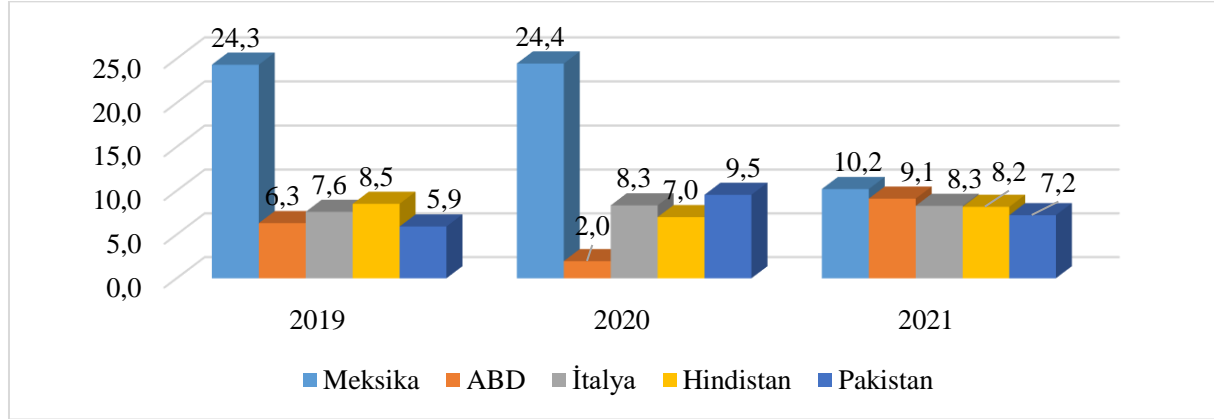
2021 yılında bir önceki yıla göre ithalat artışı en fazla İspanya (%426,0), ABD (%336,7) ve Çin (%244,1)'de yaşanmıştır. Yıllar itibarıyla bakıldığında 2017 yılına oranla kuru fasulye ithalatı en fazla artan ülkelerin İspanya (%1.594,4) ve Çin (%409,0) olduğu, ithalatı azalan ülkelerin ise Kenya (%89,3) ve Meksika (%62,1) olduğu görülmektedir (Ek Tablo 5).

Tablo 5. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Meksika	438	194	421	424	166
ABD	125	115	109	34	148
İtalya	117	134	131	145	135
Hindistan	149	121	147	121	133
Pakistan	116	98	102	166	118
İngiltere	110	97	105	106	100
Brezilya	137	81	151	113	83
Kanada	-	72	70	54	56
Diğer	687	970	495	573	691
Dünya	1.879	1.882	1.731	1.736	1.630

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Grafik 5. Dünya kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 5

2.4. Kuru fasulye üretici fiyatları

Dünyada baklagiller içerisinde en yüksek üretici fiyatına sahip olan ürün kuru fasulyedir. Son 5 yılda fiyatlar %15,3 artış göstermiştir. Yıllar itibari ile önemli kuru fasulye üreticisi olan Myanmar ve Hindistan'daki fiyat verisine ulaşamamış olup kuru fasulye üretiminde dünyada üçüncü sırada yer alan Brezilya'nın 2020 yılı üretici fiyatı 689 \$/ton 'dur. 2020 yılı itibarıyla dünya ortalamaları dikkate alındığında kuru fasulyede en yüksek üretici fiyatının İran'da (4.437 \$/ton), en düşük fiyatın ise Litvanya (266 \$/ton)'da olduğu görülmektedir. 2020 yılında Türkiye'nin kuru fasulye üretici fiyatı ise 1.164 \$/ton 'dur (FAO, 2021).

Tablo 6. Dünyada kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

	2016	2017	2018	2019	2020
Fiyat	1.341	1.371	1.428	1.358	1.547

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 19.08.2022

3. TÜRKİYE'DE DURUM

3.1. Kuru fasulye ekim alanları

Türkiye'de baklagiller içinde kuru fasulye ekim alanı, nohut ve mercimekten sonra gelmektedir. 1982 yılında başlayan NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması) projesi sayesinde yıllar itibarıyla baklagil ekim alanlarında artış yaşanmıştır. Kuru fasulye 2021 yılı itibarıyla toplam baklagiller ekim alanlarının %11,82'sinde yetiştirilmektedir. 2000 yılında yaklaşık 176 bin ha alanda ekilen kuru fasulyenin sonraki yıllarda ekim alanı, kuru fasulyenin hastalık ve zararlılara karşı çok hassas olması, işçiliğinin zor olması gibi nedenlerle azalma göstermiş, 2018 yılında 85 bin ha'a gerilemiştir. Kuru fasulye ekim alanları her ne kadar 2018 yılından sonra desteklemelerin etkisiyle tekrar artış göstermeye başlamış olsa da, 2000'li yılların başındaki seviyeye henüz ulaşamamıştır. Kuru fasulye ekim alanı bir önceki yıla göre %4,7 oranında artarak 2021 yılında 107 bin ha'a ulaşmıştır (TÜİK, 2021).

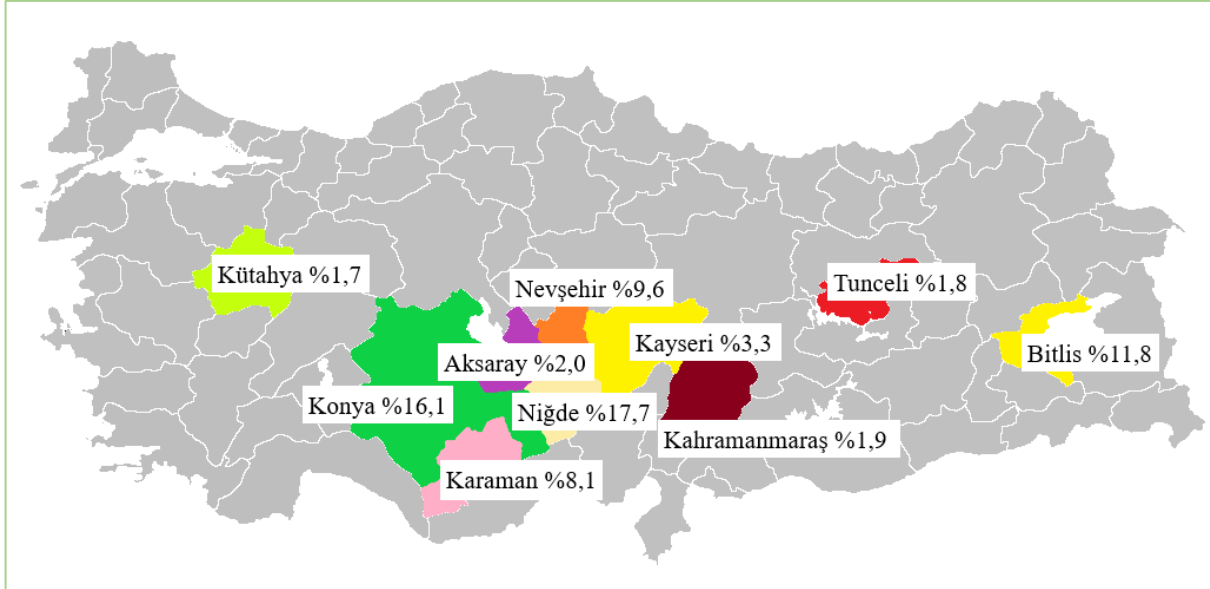
2021/22'de Türkiye'de kuru fasulye yetiştiriciliği daha çok İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır. Kuru fasulye ekim alanlarının %56,8'ini oluşturan İç Anadolu Bölgesi'ni %16,4 ile Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Niğde %17,7'lik pay ile ekim alanlarında ilk sırada yer alırken, Niğde'yi Konya (%16,1), Bitlis (%11,8) ve Nevşehir (%9,6) illeri takip etmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (ha)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Niğde	80.920	103.489	124.580	170.750	190.950
Konya	191.438	148.111	148.331	185.900	173.988
Bitlis	62.866	62.615	88.350	104.740	126.980
Nevşehir	81.192	68.723	73.259	92.245	103.091
Karaman	103.700	101.351	89.580	84.630	86.923
Kayseri	15.415	15.619	17.254	24.069	35.903
Aksaray	9.705	9.931	12.800	17.755	21.756
Kahramanmaraş	24.633	22.872	22.594	21.420	19.960
Tunceli	14.072	15.150	18.657	20.048	19.805
Kütahya	21.693	20.451	21.272	18.435	18.199
Diğer	291.587	279.733	272.708	289.865	280.409
Toplam	897.221	848.045	889.385	1.029.857	1.077.964

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

Grafik 6. Türkiye’de kuru fasulye ekimi yapılan önemli iller (2021, %)

Kaynak: Tablo 7

3.2. Kuru fasulye üretimi

Türkiye’de 2021 yılı kuru fasulye üretimi 305 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Kuru fasulye 2021 yılı itibarıyla toplam baklagiller üretiminden %29 pay almakta olup üretimin %67,6’sını İç Anadolu, %15,9’unu ise Doğu Anadolu Bölgesi karşılamaktadır.

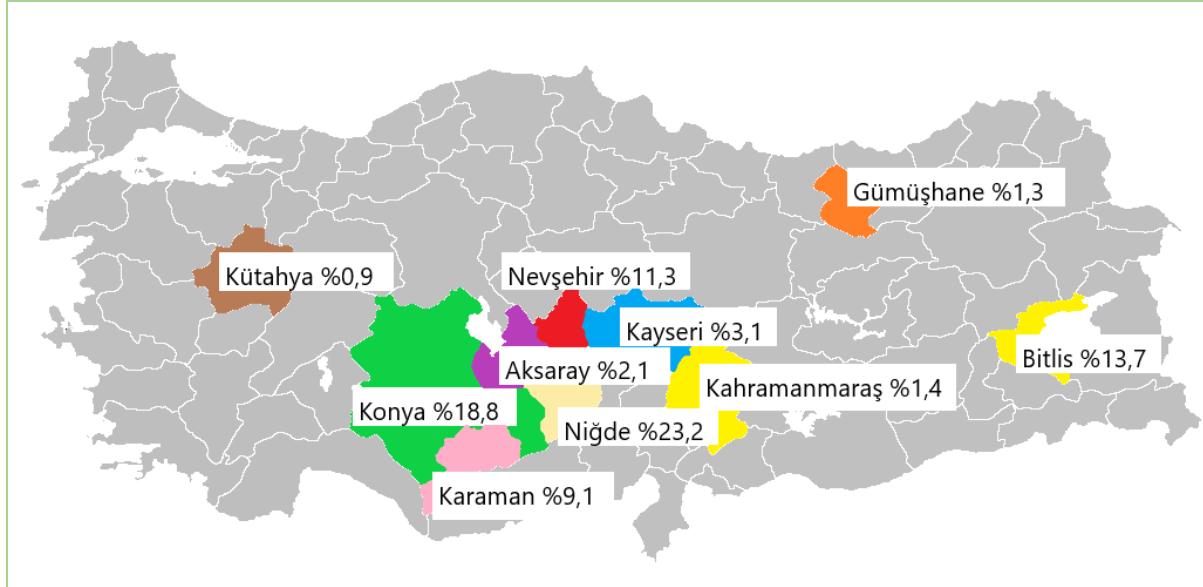
Niğde, 2021 yılı itibarıyla toplam 305 bin ton olan Türkiye kuru fasulye üretiminin yaklaşık 71 bin tonunu karşılayarak kuru fasulye üretiminde birinci sırada yer almaktadır. Konya 57 bin ton ile ikinci, Bitlis 42 bin ton ile üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 8). 2021 yılı kuru fasulye üretimi, ekim alanlarında ve verimde yaşanan artış sebebiyle bir önceki yıla göre %9,1 oranında artmıştır.

Tablo 8. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (ton)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Niğde	28.126	36.398	42.503	58.835	70.905
Konya	70.242	53.439	49.664	62.408	57.285
Bitlis	20.765	19.685	24.071	32.143	41.703
Nevşehir	24.001	18.232	21.637	28.303	34.589
Karaman	31.125	30.193	25.826	27.518	27.724
Kayseri	3.157	3.965	4.455	6.551	9.343
Aksaray	2.668	2.709	3.449	5.811	6.337
Kahramanmaraş	4.927	4.695	4.736	4.482	4.206
Gümüşhane	4.245	3.348	3.601	3.635	4.023
Kütahya	3.727	3.477	3.460	2.984	2.751
Diğer	46.017	43.859	41.598	46.848	46.134
Toplam	239.000	220.000	225.000	279.518	305.000

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

Grafik 7. Türkiye’de kuru fasulye üretimi yapılan önemli iller (2021, %)

Kaynak: Tablo 8

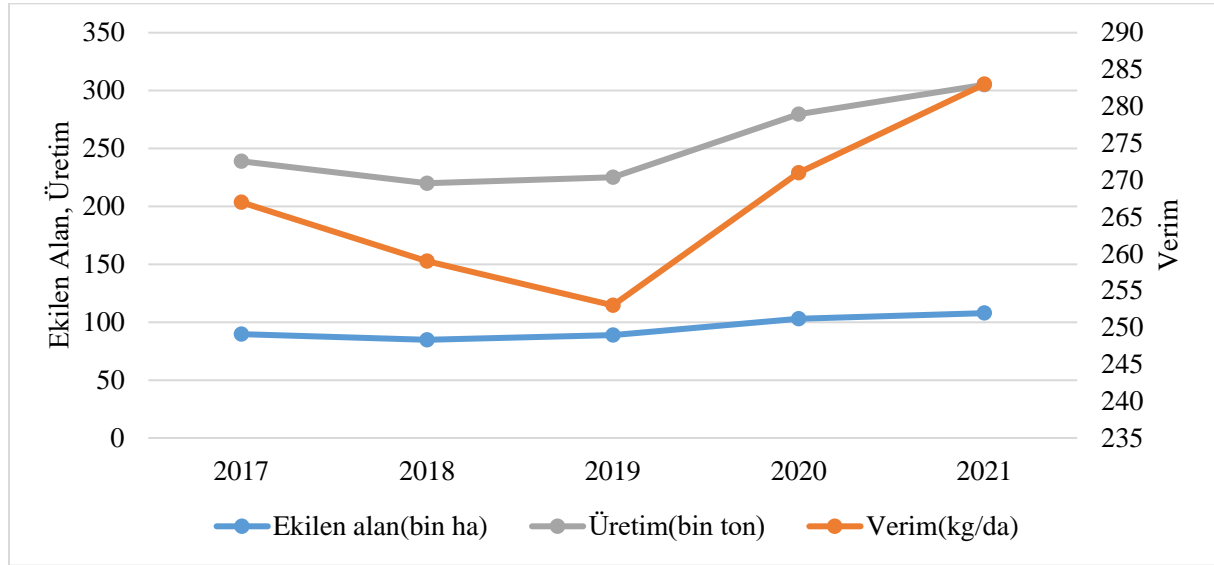
Türkiye kuru fasulye verimi yıllar itibarıyla artış ve azalışlar göstermektedir. Türkiye’de yıllar itibarıyla kuru fasulye üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında, 2017 yılından 2021 yılına kadar üretim miktarı ekim alanlarına paralel artış ve azalışlar göstermekle beraber son üç yılda artış eğilimindedir (Grafik 8). 2021 yılında, 2017 yılına göre kuru fasulye verimi %5,9 oranında artış göstermiştir. Bu artışla beraber kuru fasulye ekim alanlarının %20,1 oranında artması, üretim miktarında %27,6’lık bir artışa neden olmuştur (Tablo 9). Verimde yaşanan bu artışa sertifikalı tohum kullanım desteğinin önemli katkısı olmuştur.

Tablo 9. Türkiye kuru fasulye verimi (kg/da)

Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
Verim (kg/da)	267	259	253	271	283

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

Grafik 8. Türkiye kuru fasulye ekim alanı, üretim ve verim

Kaynak: Tablo 7, 8, 9

3.3. Kuru fasulye tüketimi

Türk mutfağında önemli bir yeri olan kuru fasulye, baklagiller içinde %22 oranında tüketilmektedir (TÜİK, 2022). 2016 yılında 264 bin ton olan kuru fasulye tüketimi 2020 yılında %4,5 artış göstererek 282 bin tona ulaşmıştır. Tüketim rakamları sadece yemeklik tüketimi vermektedir, 2020 yılında 280 bin ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimine karşın tüketimin 282 bin ton olması nedeniyle yaklaşık bin tonluk bir arz açığı oluşmuş bu açık ithalatla karşılanmıştır. Yıllık kişi başı tüketim ise genel olarak 3,3 kg ile 3,5 kg arasında değişmektedir.

Tablo 10. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020
Tüketim (ton)	267.926	269.668	284.981	275.794	281.528
Kişi Başına Tüketim (kg)	3,4	3,4	3,3	3,5	3,3

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

3.4. Kuru fasulye dış ticareti

3.4.1. İhracat

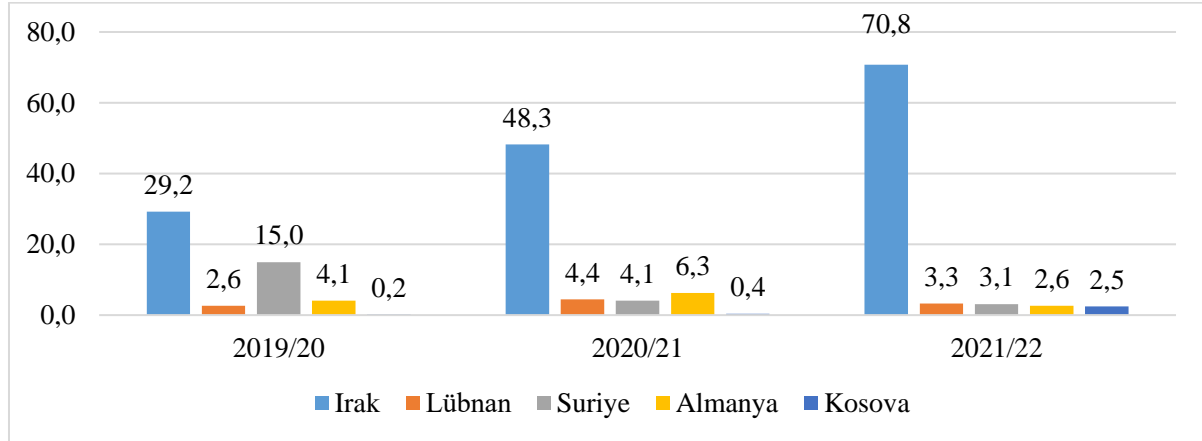
2017/18 üretim döneminde 53,3 bin ton olan kuru fasulye ihracatı, 2021/22 üretim döneminde %141,1 oranında artış göstererek 128,5 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 11). 2021/22 üretim dönemi itibarıyla bir önceki yıla göre; Türkiye kuru fasulye ihracatı %115,8 artmıştır. Türkiye’de kuru fasulye ihracatının %70,8 kadar büyük bir kısmı Irak’a yapılmıştır. Irak’ı sırasıyla Lübnan (%3,3) ve Suriye (%3,1) takip etmektedir (Grafik 9). 2021/22 üretim döneminde, bir önceki üretim dönemine göre Irak’a yapılan kuru fasulye ihracatı %216,4 artış göstermiştir. Bunun nedeni Irak ekonomisinin 2020 yılında girdiği toparlanmaya paralel olarak Türkiye’den ithal ettiği mallara olan talebini artırmış olmasıdır. Ayrıca, Irak pazarında Türk malı imajının yüksek olması da bir etkidir.

Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Irak	23.873	32.363	29.812	28.734	90.936
Lübnan	3.057	2.203	2.683	2.643	4.214
Suriye	2.833	7.664	15.293	2.425	3.989
Almanya	2.822	2.712	4.211	3.735	3.389
Kosova	369	234	167	221	3.165
Bulgaristan	100	8	988	933	2.471
Yunanistan	739	1.034	2.554	1.124	2.323
Hindistan	361	4.377	2.473	3.277	2.236
Cezayir	1.574	138	1.623	1.636	1.961
Romanya	47	0	252	483	1.570
Diğer	17.510	40.041	42.013	14.316	12.238
Toplam	53.285	90.774	102.069	59.527	128.492

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.08.2022 ,Pazarlama yılı Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır.

Grafik 9. Türkiye'nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 11

3.4.2. İthalat

2017/18 üretim döneminde 88,5 bin ton olan kuru fasulye ithalatı, 2018/19 üretim döneminde %20,5 ve 2019/20 üretim döneminde ise bir önceki yıla göre %14,9 oranında artış göstererek 122,4 bin tona ulaşmıştır. 2020/21 üretim döneminde ise bir önceki yıla göre %46,7 oranında azalarak son beş yılın en düşük ithalatı (65,2 bin ton) gerçekleşmiştir (Tablo 12).

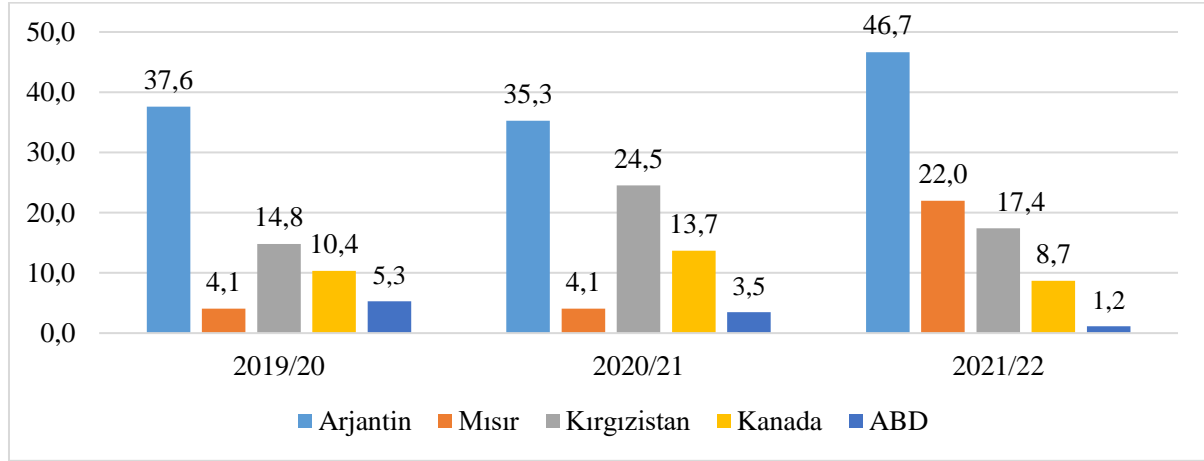
2021/22 üretim döneminde, bir önceki üretim dönemine göre %15,9 oranında ithalat artışı yaşanmıştır. 2021/22 üretim dönemi itibarıyla, Türkiye kuru fasulye ithalatında Arjantin (%46,7), Mısır (%22,0) ve Kırgızistan (%17,4) ilk sıralarda yer almaktadır (Grafik 10).

Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Arjantin	31.096	19.231	46.062	23.004	35.282
Mısır	3.917	4.365	5.002	2.665	16.601
Kırgızistan	20.987	31.008	18.121	15.976	13.163
Kanada	13.532	6.656	12.683	8.914	6.563
ABD	4.984	7.192	6.496	2.272	876
Rusya Federasyonu	23	215	1.168	835	853
Etiyopya	4.367	27.618	22.451	7.407	821
Özbekistan	188	940	1.029	1310	678
Peru	47	408	1.728	282	306
Uganda	782	49	0	86	182
Diğer	8.528	8.892	7.709	2.438	291
Toplam	88.451	106.574	122.449	65.189	75.616

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 24.08.2022 Pazarlama yılı Temmuz-Haziran aylarını kapsamaktadır

Grafik 10. Türkiye kuru fasulye ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 12

3.5. Kuru fasulye fiyatları

Kuru fasulye baklagiller içinde fiyatı en yüksek olan üründür. 2017 yılında 4,76 TL/kg olan kuru fasulye üretici fiyatı %119,6 oranında artarak 2021 yılında 9,98 TL/kg'a yükselmiştir. Aynı Grafikde tüketici fiyatı da 2017 yılında 8,83 TL/kg iken 2021 yılında %81,8 artarak 16,04 TL/kg'a çıkmıştır. Borsa fiyatında Konya Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate alınmış olup, 2017 yılında 3,22 TL/kg olan kuru fasulye borsa fiyatı 2021 yılında %145,6 artarak 7,91 TL/kg'a ulaşmıştır (Tablo 13). Kuru fasulye üretici, tüketici ve borsa fiyatlarında 2021 yılında önceki beş yıla nazaran önemli bir artış olduğu görülmektedir. 2022 yılı ilk yedi ayında ortalama üretici fiyatı 14,53TL/kg ve borsa fiyatı 15,03 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılı ilk dört ay ortalama tüketici fiyatı 20,4 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılı Temmuz ayı kuru fasulye üretici fiyatı 18,45 TL/kg olup bir önceki aya göre %10 oranında artış göstermiştir. Bir önceki yılın aynı ayına göre ise %91 oranında artış göstermiştir. Konya Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatı 2022 yılı Temmuz ayında 21,98 TL/kg olup bir önceki aya göre %9,84 artış gösterirken, bir önceki yılın aynı ayına göre ise %213,5 artış göstermiştir.

Tablo 13. Türkiye kuru fasulye fiyatları (TL/kg)

	2017	2018	2019	2020	2021
Üretici Fiyatı	4,76	5,43	6,98	9,03	9,98
Tüketici Fiyatı	8,83	8,89	11,39	15,22	16,04
Borsa Fiyatı	3,22	4,42	5,54	7,7	7,91

Kaynak: TÜİK, Konya Ticaret Borsası, Erişim Tarihi: 25.08.2022

3.6. Kuru fasulye destekleme politikaları

Türkiye’de birçok ürüne uygulanan fark ödemesi desteği, girdi destekleri, yurtiçi sertifikalı tohum kullanım desteği ve organik tarım desteği kuru fasulyeye de uygulanmaktadır. 2021 yılında kuru fasulye fark ödemesi desteği 50 krş/kg olarak belirlenmiştir. Bunun dışında sertifikalı tohum kullanım desteği 30 TL/da, mazot desteği 24 TL/da, yurt içi sertifikalı tohum üretim desteği 0,50 TL/kg, gübre desteği 8 TL/da, toprak analizi desteği ise 40 TL’dir. 2021 üretim sezonunda organik tarım kapsamında üretimi yapılan kuru fasulye, 1. kategori ürünler arasında yer almış olup, belirlenen destek miktarı 100 TL/da’dır. Tarımsal destekler ürün maliyetlerinin bir kısmını karşılayarak üreticiye ek gelir sağlamak amacıyla verilmektedir. Verilen desteklerin kuru fasulye verimine bölünmesiyle hesaplanan kilogram başına destekler; 2021 yılında 2017 yılına göre fark ödemesi desteğinde %66,7, sertifikalı tohum desteğinde %48, gübre desteğinde %100 ve mazot desteğinde %117,1 artış görülmektedir. 2021 yılında bir önceki yıla göre mazot desteği %9,1 artırılmıştır.

Tablo 14. Türkiye kuru fasulye destekleri (TL/kg)

	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Sertifikalı Tohum	Gübre	Mazot	Toplam
2017	0,3	0,003	0,075	0,015	0,041	0,434
2018	0,5	0,003	0,075	0,015	0,053	0,646
2019	0,5	0,003	0,077	0,015	0,085	0,681
2020	0,5	0,003	0,111	0,03	0,081	0,725
2021	0,5	0,003	0,111	0,03	0,089	0,733

Kaynak: TOB verilerinden TEPGE hesaplamaları

3.7. Kuru fasulye girdi pariteleri

Kuru fasulye fiyatı 2021 yılında bir önceki yıla göre %10,5 artarken, mazot fiyatı %19,3 ve gübre fiyatı %136,6 oranında artmıştır. Kuru fasulye fiyatındaki artışın yüksek olması, mazot ve özellikle gübre fiyatında yaşanan hızlı yükseliş; paritelerin düşmesine neden olmuştur. Nitekim, 2021 yılında bir önceki yıla göre 1 kg kuru fasulye ile alınabilecek (destekler hariç) kuru fasulye/mazot paritesi %7,4, kuru fasulye/gübre paritesi ise %53,3 azalırken; destekler dahil pariteler ise sırasıyla %8,1 ve %53,5 azalmıştır.

Tablo 15. Kuru fasulye girdi pariteleri

	2017	2018	2019	2020	2021
Kuru fasulye fiyatı (TL/kg)	4,76	5,43	6,98	9,03	9,98
Destek (TL/kg)	0,43	0,64	0,68	0,72	0,73
Kuru fasulye fiyatı + destek (TL/kg)	5,19	6,07	7,66	9,75	10,71
Gübre fiyatı (TL/kg) (DAP)	2,38	2,75	2,65	2,62	6,20
Mazot fiyatı (TL/lt)	4,69	5,78	6,43	6,07	7,24
1 kg kuru fasulye ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Kuru fasulye/gübre	2,00	1,97	2,63	3,45	1,61
Kuru fasulye + destek/gübre	2,18	2,21	2,89	3,72	1,73
Kuru fasulye/mazot	1,01	0,94	1,09	1,49	1,38
Kuru fasulye + destek/mazot	1,11	1,05	1,19	1,61	1,48

Kaynak: Gübre fiyatlarında BÜGEM verileri, mazot fiyatlarında TÜİK verileri dikkate alınmıştır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada üretilen kuru fasulyenin sadece %14'ü ticarete konu olmaktadır. Baklagillerin önemli bitkisel protein kaynağı olmaları nedeniyle üretimin geri kalan %86'lık kısmı ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. 2020 yılında bir önceki yıla göre kuru fasulye ekim alanlarının %3,2, verimde ise %4,4 artış yaşanmasıyla birlikte üretim miktarı da %5,1 oranında artmıştır.

Türkiye'de kuru fasulyeye verilen destekler üreticilerin kuru fasulye üretimine yönelmelerine olanak sağlamıştır. Ayrıca sertifikalı tohum kullanım desteğinin artması üreticileri sertifikalı tohum kullanmaya teşvik etmiştir. Bu durum kuru fasulye verimini ve dolayısıyla kuru fasulye üretim miktarını artırmıştır. Aynı zamanda gübre ve mazot desteklerinin artırılması da kuru fasulye üretimini teşvik etmiştir.

Türkiye'de 2021/22 üretim döneminde bir önceki üretim dönemine göre kuru fasulye üretimi %9 oranında artış göstermiştir. Üretimde gerçekleşen bu artışla beraber 2021/22 üretim döneminde bir önceki üretim dönemine göre kuru fasulye ithalatında %16 oranında bir artış yaşanması kuru fasulye yeterlilik oranını %76'dan %92'ye çıkarmıştır. Türkiye'de 2020/21 itibarıyla kuru fasulye kullanımı 300 bin ton olarak gerçekleşmiş olup, bunun %94'ü yurt içinde tüketilmiş, %4'ü tohumluk olarak kullanılmıştır. TÜİK 2022 yılı bitkisel üretim 1. tahminine göre 2022 yılında kuru fasulye üretiminin %6,6 oranında azalarak 285 bin tona gerileyeceği öngörülmektedir.

Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş Türkiye tarım ürünleri dış ticaretini olumsuz etkilemiştir. Türkiye kuru fasulye dış ticaretinde Ukrayna ve Rusya önemli ülkelerdendir. Öyle ki Türkiye kuru fasulye ithalatında, Rusya altıncı sırada Ukrayna ise on dördüncü sırada yer almaktadır. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş nedeniyle yaşanan bu olağanüstü durumdan dolayı Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'de gıda arz güvenliğinin sağlanması ve gıda ürünlerine erişimde sorun yaşanmaması amacıyla 26.02.2022 tarih ve 4.652.059 sayılı Bakanlık oluru ile: arz/talep ve mevcut stok durumu dikkate alınarak yeni bir bilgilendirme yapılarına kadar; 2022/1 sayılı Tebliğ kapsamında kuru fasulyenin de içinde bulunduğu üç ürünün ihracatının kısıtlanmasına karar vermiştir.

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını insan yaşamını etkileyen tarım dâhil tüm sektörlerde olumsuz etki yaratmaya devam etmektedir. Karantina koşulları gereği

tüketici evde uzun süre depolayabileceği baklagillere yönelmiştir. Baklagillere olan talepteki ani artış kuru fasulyenin de uluslararası piyasalarda fiyatını artırmıştır. Pandeminin yaşandığı 2020 yılından bu yana önemli artışlar gösteren üretici, tüketici ve borsa fiyatları Ukrayna Rusya krizinin etkisiyle daha da yüksek seyretmeye başlamıştır.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 16. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ekim alanları (bin ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Hindistan	14.239	15.227	14.877	12.675	13.007
Myanmar	3.294	3.077	2.918	3.248	3.349
Brezilya	2.588	2.801	2.838	2.608	2.687
Meksika	1.576	1.625	1.596	1.207	1.567
Kenya	1.172	1.030	1.177	1.189	1.148
Tanzanya	1.039	1.120	897	894	943
Angola	750	770	812	897	915
Mozambik	342	560	877	940	883
Burundi	588	574	599	973	746
Çin	733	760	763	767	742
Amerika	631	560	466	471	678
Ruanda	513	549	557	583	648
Arjantin	361	415	416	420	488
Kongo	459	464	470	477	485
Togo	358	370	379	389	414
Uganda	483	606	540	350	406
Kore	372	369	368	368	369
Malawi	328	332	348	360	362
Etiyopya	709	688	333	281	312
Kamerun	300	310	301	305	309
Diğer	5.202	5.512	5.451	5.048	5.086
Dünya	36.036	37.720	36.981	34.449	35.544

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 17.08.2022

Ek Tablo 17. Ülkelere göre dünya kuru fasulye üretimi (bin ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Hindistan	5.890	6.340	6.220	5.310	5.460
Myanmar	3.157	2.862	2.721	3.030	3.053
Brezilya	2.621	3.046	2.916	2.908	3.035
Amerika	1.302	1.291	1.108	932	1.495
Çin	1.206	1.334	1.338	1.335	1.294
Tanzanya	1.194	1.428	1.097	1.197	1.268
Meksika	1.089	1.184	1.196	879	1.056
Kenya	728	846	837	747	774
Arjantin	367	414	473	579	634
Uganda	810	1.012	940	627	609
Etiyopya	870	825	564	486	553
Kanada	244	322	341	317	490
Burundi	376	371	393	619	461
Ruanda	438	456	486	484	439
Kamerun	391	413	410	413	422
Mozambik	161	253	361	400	393
Angola	322	303	326	363	373
Kore	326	323	323	324	324
Türkiye	235	239	220	225	280
Guatemala	248	253	258	263	269
Diğer	6.307	6.949	6.245	5.992	6.158
Dünya	28.281	30.466	28.775	27.430	28.840

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 17.08.2022

Ek Tablo 18. Dünya kuru fasulye üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
İran	1.576	1.561	1.681	2.025	4.473
Yunanistan	3.109	3.102	3.143	3.060	3.270
Slovenya	4.024	-	4.034	3.795	3.257
Kıbrıs	2.699	2.297	2.481	2.705	2.685
Jamaika	2.465	2.374	2.491	2.686	2.629
İtalya	2.381	2.527	2.408	2.282	2.481
Ekvador	1.610	2.407	1.838	1.976	2.474
Şili	1.992	2.284	2.218	1.924	2.317
Romanya	2.104	2.127	2.177	2.157	2.316
Ermenistan	2.550	2.529	2.356	2.426	2.295
Hırvatistan	1.077	1.232	1.342	1.154	2.286
Yemen	979	1.789	1.643	2.789	2.132
Grenada	2.121	2.202	2.142	2.212	2.102
Arnavutluk	1.662	1.710	2.079	1.979	2.101
Bosna Hersek	2.333	2.386	2.343	1.994	2.061
Sırbistan	1.307	1.610	2.028	2.001	1.892
İspanya	1.847	2.054	2.044	1.620	1.885
Makedonya	-	-	1.677	1.837	1.847
Kolombiya	1.154		1.997	1.740	1.646
Gürcistan	1.322	1.443	1.385	1.246	1.486

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi: 19.08.2022

Ek Tablo 19. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

	2017	2018	2019	2020	2021
ABD	126.279	111.235	106.082	184.086	174.666
İtalya	135.200	152.006	146.940	174.578	168.472
Meksika	133.664	137.756	103.153	133.516	166.092
Hindistan	142.729	108.778	126.119	117.205	149.024
İngiltere	103.961	93.617	102.828	107.984	101.936
Pakistan	88.163	68.065	69.612	130.361	92.713
İspanya	53.759	60.763	63.961	82.710	72.205
Türkiye	86.155	69.569	125.615	110.216	65.066
Kanada	73.318	59.239	64.099	61.308	62.567
Brezilya	105.189	51.527	99.143	78.040	60.540
Fransa	48.532	48.762	55.557	62.190	59.889
Portekiz	30.616	39.580	32.487	36.782	49.908
Hollanda	28.016	28.980	29.210	44.295	49.279
Dominik	31.697	30.899	13.397	68.805	47.230
Romanya	25.319	25.532	25.837	35.396	35.946
Çin	5.102	3.514	8.420	8.093	33.177
Japonya	31.828	36.406	42.725	35.222	31.499
El Salvador	24.449	23.777	25.646	58.532	30.737
Birleşik Arap Emirlikleri	34.248	22.283	18.561	24.350	28.966
Macaristan	18.209	27.655	23.964	27.971	26.621

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Ek Tablo 20. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Meksika	-	-	-	-	166.206
ABD	125.188	114.953	109.072	33.978	148.385
İtalya	116.798	133.985	131.478	144.554	134.829
Hindistan	149.354	121.064	147.295	121.270	133.027
Pakistan	116.222	98.017	102.477	165.605	117.557
İngiltere	109.589	97.123	105.249	106.429	100.171
Brezilya	137.312	80.829	150.547	113.471	82.985
Kanada	-	72.290	70.345	54.311	56.397
Türkiye	77.160	71.227	134.799	103.599	56.210
İspanya	3.231	50.204	4.871	10.407	54.745
Portekiz	33.597	42.957	34.896	36.262	43.057
Çin	8.003	5.135	11.286	11.840	40.740
Dominik	31.363	47	14.249	59.335	39.891
Fransa	35.207	43.322	40.461	41.743	39.766
Hollanda	17.548	17.552	18.900	25.801	38.140
Romanya	24.325	24.791	24.133	29.994	29.566
El Salvador	27.897	25.600	27.544	50.781	28.743
Birleşik Arap Emirlikleri	41.310	26.540	21.003	23.594	27.433
Japonya	28.624	30.710	33.032	27.069	24.946
Kenya	217.484	194.437	61.258	33.602	23.337
Diğer	579.284	631.508	488.529	541.953	243.707
Dünya	1.879.496	1.882.291	1.731.423	1.735.601	1.629.836

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Ek Tablo 21. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Arjantin	336.746	312.406	428.993	378.506	350.963
ABD	252.912	243.670	245.559	235.688	217.057
Kanada	114.508	133.033	130.471	147.314	149.851
Türkiye	51.938	54.877	107.707	86.912	108.520
Mısır	84.576	99.868	70.886	81.467	105.565
Nikaragua	-	77.642	74.476	96.943	80.742
Çin	270.802	207.171	171.890	148.030	62.122
Brezilya	63.131	42.469	46.345	39.454	55.966
Kırgızistan	54.676	60.378	68.680	88.906	36.239
Myanmar	18.625	17.339	1.957	25.507	36.193
Kenya	20.432	21.703	6.199	10.319	26.358
Meksika	67.633	41.120	23.847	33.350	21.796
Hollanda	17.687	12.882	10.842	13.625	15.308
Polonya	10.824	10.857	15.093	10.216	13.595
Bolivya	12.777	16.124	15.464	18.848	12.538
Tanzanya	2.826	1.362	3.092	3.494	12.353
Portekiz	18.521	15.389	11.400	15.522	9.970
Ukrayna	11.314	12.107	24.646	19.567	9.374
Belize	7.789	8.602	13.667	8.742	9.118
Özbekistan	17.903	17.243	18.748	8.940	8.833
Diğer	336.402	343.476	326.367	270.645	63.282
Dünya	1.772.022	1.749.717	1.816.331	1.741.995	1.405.742

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Ek Tablo 22. Ülkelere göre dünya kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Arjantin	292.625	264.579	359.917	334.616	319.962
ABD	221.902	224.093	215.483	211.389	230.974
Kanada	103.073	123.976	123.513	140.836	150.007
Mısır	70.583	90.797	64.889	101.756	136.864
Türkiye	59.353	59.546	106.728	102.695	125.810
Çin	288.487	227.930	193.890	179.720	91.351
Nikaragua	74.013	80.424	76.011	114.015	88.180
Brezilya	40.327	29.730	33.375	34.912	68.688
Hollanda	46.294	39.564	34.136	47.204	51.231
Kırgızistan	45.254	44.889	58.678	42.806	37.921
Meksika	68.799	47.370	25.621	39.011	31.312
Myanmar	13.508	12.949	1.697	19.920	27.085
Polonya	13.796	15.883	18.945	16.119	22.013
Kenya	11.622	11.230	3.526	8.404	21.243
Fransa	15.480	18.745	19.664	22.569	15.238
Macaristan	12.409	16.867	11.644	15.776	14.230
Portekiz	20.234	17.556	12.265	19.286	13.762
Bolivya	12.957	13.737	13.937	17.248	12.987
İtalya	9.648	8.097	10.582	11.992	12.320
Özbekistan	14.842	12.285	14.009	10.488	11.452

Kaynak: UN Comtrade, Erişim Tarihi: 23.08.2022

Ek Tablo 23. İllere göre Türkiye kuru fasulye ekim alanı (da)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Niğde	80.920	103.489	124.580	170.750	190.950
Konya	191.438	148.111	148.331	185.900	173.988
Bitlis	62.866	62.615	88.350	104.740	126.980
Nevşehir	81.192	68.723	73.259	92.245	103.091
Karaman	103.700	101.351	89.580	84.630	86.923
Kayseri	15.415	15.619	17.254	24.069	35.903
Aksaray	9.705	9.931	12.800	17.755	21.756
Kahramanmaraş	24.633	22.872	22.594	21.420	19.960
Tunceli	14.072	15.150	18.657	20.048	19.805
Kütahya	21.693	20.451	21.272	18.435	18.199
Gümüşhane	21.440	17.140	18.990	16.647	17.700
Erzincan	30.675	25.704	22.704	25.945	17.045
Muş	9.562	9.684	10.011	12.356	15.209
Erzurum	11.293	11.407	11.962	13.231	13.439
Tokat	10.440	10.586	11.235	12.020	12.149
Bursa	12.478	13.273	10.938	11.252	11.563
Afyonkarahisar	8.653	8.807	8.524	10.366	11.421
Balıkesir	13.601	13.807	14.229	13.789	10.657
Yozgat	4.451	5.094	4.315	7.119	10.457
Adana	13.870	11.829	10.505	9.825	9.975
Diğer	155.124	152.402	149.295	157.315	150.794
Toplam	897.221	848.045	889.385	1.029.857	1.077.964

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

Ek Tablo 24. İllere göre Türkiye kuru fasulye üretim miktarı (ton)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Niğde	28.126	36.398	42.503	58.835	70.905
Konya	70.242	53.439	49.664	62.408	57.285
Bitlis	20.765	19.685	24.071	32.143	41.703
Nevşehir	24.001	18.232	21.637	28.303	34.589
Karaman	31.125	30.193	25.826	27.518	27.724
Kayseri	3.157	3.965	4.455	6.551	9.343
Aksaray	2.668	2.709	3.449	5.811	6.337
Kahramanmaraş	4.927	4.695	4.736	4.482	4.206
Gümüşhane	4.245	3.348	3.601	3.635	4.023
Kütahya	3.727	3.477	3.460	2.984	2.751
Muş	1.699	1.711	1.700	2.087	2.575
Afyonkarahisar	1.526	1.608	1.376	1.829	2.507
Erzurum	2.392	2.338	2.363	2.684	2.430
Erzincan	4.210	3.280	3.013	3.289	2.391
Balıkesir	2.880	2.808	2.755	2.744	2.159
Çanakkale	1.521	1.544	1.563	2.330	2.027
Bursa	2.444	2.179	1.729	1.907	1.976
Tunceli	1.402	1.494	1.765	2.005	1.973
Yozgat	522	716	566	872	1.942
Tokat	1.603	1.493	1.392	1.555	1.608
Diğer	25.818	24.688	23.376	25.546	24.546
Toplam	239.000	220.000	225.000	279.518	305.000

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 16.08.2022

Ek Tablo 25. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracatı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Irak	23.873	32.363	29.812	28.734	90.936
Lübnan	3.057	2.203	2.683	2.643	4.214
Suriye	2.833	7.664	15.293	2.425	3.989
Almanya	2.822	2.712	4.211	3.735	3.389
Kosova	369	234	167	221	3.165
Bulgaristan	100	8	988	933	2.471
Yunanistan	739	1.034	2.554	1.124	2.323
Hindistan	361	4.377	2.473	3.277	2.236
Cezayir	1.574	138	1.623	1.636	1.961
Romanya	47	0	252	483	1.570
Belçika	521	842	1.362	1.421	1.020
Hollanda	404	483	564	959	992
Güney Kore	2	4	2	905	929
ABD	228	510	1.339	1.919	911
Birleşik Krallık	308	350	851	488	846
İtalya	462	603	952	956	744
Kuzey Makedonya	14	2	3	10	615
Libya	2.287	3.309	818	817	572
Pakistan	44	1.829	1.621	406	489
İsveç	578	236	304	752	460
Diğer	12.662	31.871	34.195	5.684	4.661
Toplam	53.285	90.774	102.069	59.527	128.492

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi:22.08.2022

Ek Tablo 26. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalatı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Arjantin	31.096	19.231	46.062	23.004	35.282
Mısır	3.917	4.365	5.002	2.665	16.601
Kırgızistan	20.987	31.008	18.121	15.976	13.163
Kanada	13.532	6.656	12.683	8.914	6.563
ABD	4.984	7.192	6.496	2.272	876
Rusya Federasyonu	23	215	1.168	835	853
Etiyopya	4.367	27.618	22.451	7.407	821
Özbekistan	188	940	1.029	1.310	678
Peru	47	408	1.728	282	306
Uganda	782	49	0	86	182
Polonya	66	748	2.814	220	110
Çin	5.010	2.337	1.493	735	67
Gürcistan	-	5	-	-	62
Ukrayna	92	3.829	1.058	205	21
İspanya	321	2	6	48	13
Şili	1	15	0	9	12
Hindistan	1	8	3	3	2
Fransa	113	115	79	20	2
Hollanda	5	5	27	1	1
Yunanistan	-	1	-	1	-
Diğer	2.920	1.830	2.229	1.195	-
Toplam	88.451	106.574	122.449	65.189	75.616

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 24.08.2022

Ek Tablo 27. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ithalat değeri (bin \$)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Arjantin	34.682	22.146	49.324	28.907	38.945
Mısır	3.748	3.891	4.629	2.683	16.826
Kırgızistan	19.620	28.095	18.245	18.064	15.371
Kanada	13.983	6.428	11.346	8.788	7.394
Rusya Federasyonu	22	201	1.104	1.380	1.384
ABD	6.129	7.425	7.504	3.570	1.330
Özbekistan	198	868	941	1.660	878
Etiyopya	3.262	17.937	17.930	6.168	824
Peru	75	639	1.987	482	534
Çin	7.535	3.131	2.051	1.390	252
Uganda	797	40	-	89	204
Polonya	80	725	3.011	255	172
Gürcistan	-	5	-	-	62
Şili	4	63	-	38	39
İspanya	468	3	21	72	20
Ukrayna	87	2.466	856	214	20
Fransa	532	321	182	109	7
Hollanda	23	24	66	5	5
Hindistan	3	13	5	6	4
Yunanistan	1	1	1	2	1
Toplam	91.252	94.422	119.205	73.881	84.270

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 24.08.2022

Ek Tablo 28. Ülkelere göre Türkiye kuru fasulye ihracat değeri (bin \$)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Irak	25.890	34.627	32.760	34.651	98.649
Almanya	4.107	3.767	6.385	5.999	5.603
Lübnan	3.146	1.795	2.868	2.893	4.609
Suriye	2.886	7.339	14.340	2.910	3.996
Yunanistan	845	1.126	3.311	1.424	3.241
Kosova	405	267	230	275	3.181
Hindistan	336	3.767	2.034	3.630	2.638
Cezayir	1.638	212	2.334	2.276	2.606
Bulgaristan	100	9	1.043	956	2.558
Belçika	811	1.002	1.807	2.287	1.645
Hollanda	612	595	803	1.430	1.502
ABD	350	620	1.880	2.631	1.488
Romanya	40	0	290	467	1.457
Birleşik Krallık	429	445	1.169	744	1.130
İtalya	439	722	1.196	1.340	1.060
Libya	2.368	3.793	1.084	903	671
İsveç	523	493	644	537	599
Kuzey Makedonya	15	2	4	15	582
Pakistan	23	1.414	1.306	404	581
Fransa	277	226	930	241	541
Toplam	45.239	62.222	76.417	66.013	138.338

Kaynak: TÜİK, Erişim Tarihi: 22.08.2022

KAYNAKLAR

Adak, M.S., Güler, M., Kayan, N., 2010. Yemelik Baklagillerin Üretimini Artırma Olanakları, VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, ZMO Yayınları, ANKARA:

Anonim, 2020. Kuru Fasulye ve Mercimek İçin Acil Eylem Planı, Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4495/Kuru-Fasulye-Ve-Mercimek-Icin-Acil-Eylem-Plani>.

FAO, 2022. <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>. (Erişim tarihi:19.08.2022).

Şehirali, S. 1988. Yemelik Dane Baklagiller Kitabı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1989 Ders Kitabı:314, ANKARA.

TÜİK, 2022. Bitkisel Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

UN Comtrade, 2022 <https://comtrade.un.org/data/> (Erişim tarihi: 23.08.2022)